

ქართული ენის სწავლების საკითხები არაქართულ სკოლებში

მაღლაკელიძე ნათელა

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

<https://doi.org/10.52340/idw.2021.541>

საქართველო ისტორიულად ყოველთვის მრავალეროვანი ქვეყანა იყო. ეს გახლდათ ერთგვარი სიმბოლო სხვადასხვა ეროვნების ადამიანთა მშვიდობიანი თანაცხოვრებისა. მე-11 საუკუნის ისტორიკოსის – ლეონტი მროველის – მიხედვით, ჯერ კიდევ მე-6 საუკუნეში ისტორიული ქართლის ტერიტორიაზე ქართულის გარდა კიდევ 5 ენაზე საუბრობდნენ: ბერძნულად, სომხურად, ასურულად, ებრაულად და ხაზარულად. ეს ენები ბუნებრივად და დამოუკიდებლად ვითარდებოდა. ამის მაგალითია საქართველოში უძველესი დროიდან შემორჩენილი ბერძნული, არამეული, სომხური და სხვა წარწერები.

დღესაც საქართველოს ტერიტორიაზე შეხვდებით ბერძნულად, აზერბაიჯანულად, სომხურად, რუსულად, ასურულად, აფხაზურად, ოსურად, ხუნძურად, უდიურად, ქისტურად, ქურთულად/ეზიდურად... მოსაუბრე მოქალაქეებს. უმცირესობათა ენები საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ნაწილია. 1999 წელს, ევროსაბჭოში გაწევრიანებისას, საქართველო შეუერთდა „რეგიონული ან უმცირესობათა ენების ევროპული ქარტიის“ ხელმომწერთა რიცხვს. „უმცირესობათა ენების პატივისცემა და მათი გამოყენების ხელშეწყობა არ ეწინააღმდეგება ქართულის – ქვეყნის სახელმწიფო ენის – შესწავლის აუცილებლობას. პირიქით, ქარტია უმცირესობათა ამ ენებს გადარჩენაში დაეხმარება, ქართულს კი გააძლიერებს, რადგან საქართველოში ქარტიის ამოქმედების ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანია ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების წახალისება ქართულის შესასწავლად.“ (უმცირესობათა ენები საქართველოში, 2016: გვ. 4)

2014 წლის სტატისტიკური მონაცემებით საქართველოს მოსახლეობის დაახლოებით 86%-ს ეთნიკური ქართველები შეადგენენ. ეთნიკურად არაქართველებს შორის ყველაზე მაღალია სომხებისა და აზერბაიჯანელების წილი: 6,3% – აზერბაიჯანელები, 4,5% – სომხები. ქართული სკოლების გვერდით აქ ფუნქციონირებენ არაქართულენოვანი სკოლები და სექტორებიც: აზერბაიჯანული, სომხური, რუსული. ბოლოდროინდელი სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით დღეს საქართველოში ფუნქციონირებს 2313 სკოლა: 2086 საჯარო და 227 კერძო (ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების სტატისტიკური მონაცემები: გვ. 2). აქედან სკოლების დაახლოებით 10% არაქართულენოვანია (ტაბატაძე, 2015: გვ. 2).

ამ სკოლებში ქართული ენა, როგორც სახელმწიფო ენა, ისე ისწავლება პირველი კლასიდან. აქ პირველივე კლასიდან იწყება უცხო ენის შესწავლა, მე-5 კლასიდან კი ამას ემატება მეორე უცხო ენა. ამგვარად, უკვე პირველი კლასში 5-6 წლის ბავშვები მოსწავლეს ერთდროულად უწევს სამი ენის შესწავლა, ხოლო სკოლის დამთავრებისას კი მას სხვადასხვა დონეზე 4 ენის ფლობა მოეთხოვება.

ამჯერად ჩვენი ყურადღების ცენტრშია მხოლოდ სახელმწიფო ენის ფლობასთან დაკავშირებული საკითხები. ფაქტია, რომ ხშირად არაქართული სკოლების კურსდამთავრებულებმა არ იციან /ან ძალიან სუსტად იციან სახელმწიფო ენა. ძნელია ცალსახად იმის თქმა, რა არის ამის მიზეზი: სასწავლო პროცესის ხარვეზები, თუ მოსწავლეთა მოტივაცია. მიზეზები ორივეგან არის. ბუნებრივია, რომ ამის გამო მათ უჭირთ

უმაღლესი განათლების მიღება, ერთიან სამოქალაქო სივრცეში ინტეგრაცია. აქ ჯერაც რუსული ენა მუშაობს მაინტეგრირებელ ენად. უფროსი თაობის მოსახლეობა ენობრივი რუსიფიკაციის ინერციით ფლობს რუსულ ენას და ნაკლებად – ქართულს. სახელმწიფო ენის ათვისება ვერ მოახერხეს საქართველოს დამოუკიდებლობის წლებში დაბადებულმა და წამოზრდილმა საქართველოს ეთნიკურად არაქართველმა მოქალაქეებმა. იმ ახალგაზრდების უმეტესობას, რომლებიც სომხურ, აზერბაიჯანულ და რუსულ სკოლებს თბილისის ფარგლებს გარეთ ამთავრებენ, სავალდებულო სასკოლო სწავლების დასრულების შემდეგ ქართულად უბრალო საუბრის წარმართვაც კი არ შეუძლია, ისინი არ ფლობენ უმარტივეს სამეცნიერო კომპეტენციებსაც კი, რაც ხელს უშლით საზოგადოებასთან ინტეგრირებაში.

ჩვენ შევეცადეთ ჩაგვეტარებინა კვლევა სომხებითა და აზერბაიჯანელებით კომპაქტურად ჩასახლებულ რაიონებში (მარნეული, გარდაბანი) ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვით დაგვედგინა, რა მიზეზები უშლიდათ ხელს სახელმწიფო ენის დაუფლებაში.

კვლევა ჩატარდა 2021 წლის იანვარ/თებერვალში, კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 100-მარესპონდენტმა, კვლევა ჩატარეს ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის განათლების სკოლის სტუდენტებმა: ავსანე ხალილოვამა და აიგულ ნაზაროვამ.

გამოიკვეთა შემდეგი მიზეზები:

1. **მასწავლებლების კვალიფიკაციის დაბალი დონე** (უმრავლესობა თავადაც ვერ ფლობს სახელმწიფო ენას სათანადო დონეზე; თუ ფლობს, არა აქვს მიღებული პედაგოგიური განათლება და არის არასპეციალისტი; ბევრს საბჭოთა პერიოდში აქვს მიღებული პედაგოგიური განათლება და ამის შემდეგ არ გაუვლია გადამზადება...) – **34 პასუხი**;

2. **სკოლის უპასუხისმგებლობა** (სასწავლო რესურსების ნაკლებობა, ენობრივი გარემო, ნაკლები მოთხოვნები ქართული ენის პედაგოგების მიმართ...) – **22 პასუხი**;

3. **ქართული ენის სახელმძღვანელოების არაეფექტურობა** (არ არის მათში შეტანილი მოსწავლეთათვის საინტერესო საკითხავი მასალა, გადატვირთულია მათთვის გაუგებარი გრამატიკული კატეგორიებით; თითქმის მთლიანად არის გამორიცხული საკონტაქტო ენა, რაც აგრეთვე ძალიან ურთულესს მოსწავლეებს დამოუკიდებლად მუშაობას; ნაკლებად არის გამოყენებული მოსმენის კომპონენტი...) – **18 პასუხი**;

4. **ქართულ ენაზე კომუნიკაციის არარსებობა/ნაკლებობა** – **20 პასუხი**;

5. **სახელმწიფო ენის ცოდნის გაუაზრებლობა** – **3 პასუხი**.

6. მიზეზი ვერ დაასახელა **3-მა** რესპონდენტმა.

აქვე უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ გარდაბნის რაიონში მოსწავლეთა და სკოლის კურსდამთავრებულთა ცოდნის დონე სახელმწიფო ენის ფლობის კუთხით ბევრად მაღალია, ვიდრე მარნეულის რაიონში. გარდაბნელები ამის მიზეზად მიიჩნევენ ადგილობრივ მოსახლეობასთან (ეთნიკურ ქართველებთან) ქართულ ენაზე კომუნიკაციის მეტ შესაძლებლობას, ასევე ქართულენოვანი მასწავლებლების სიმრავლეს აზერბაიჯანულენოვან სკოლებში.

დაახლოებით მსგავს მიზეზებს ასახელებენ ადგილობრივი მაცხოვრებლები სომხებით კომპაქტურად ჩასახლებულ ჯავახეთის ტერიტორიაზეც. ეს არის:

ა) **მასწავლებლების დაბალი ენობრივი კომპეტენცია**;

ბ) **სახელმძღვანელოების გაუმართაობა**;

გ) **ბილინგვური სისტემის ნაკლოვანი მხარეები** (ყველა საგანში საჭირო გახდა სულ მცირე 2 მასწავლებელი. ერთს ქართულად უნდა აეხსნა მასალა, მეორეს – მშობლიურ ენაზე. საბოლოოდ დარჩა მხოლოდ ერთი მასწავლებელი, რომელიც გაკვეთილის „ქართულ ნაწილს“, როგორც წესი, უგულებელყოფს);

დ) **სერთიფიცირებულ პედაგოგთა სიმცირე**;

ე) **უმაღლესი განათლების მიღების უპერსპექტივობა სახელმწიფო ენის არცოდნის გამო** (საქართველოში სომხური სკოლების 5 ძირითადი პრობლემა: 2015).

პირადად ჩვენ მთავარ მიზეზად მივიჩნევთ ამ დარგში კვალიფიციური პედაგოგიური კადრების სიმცირეს, უფრო სწორად - არარსებობას. დღეს საქართველოს არცერთ უმაღლეს

სასწავლებელში არ მზადდება ქართული ენის მასწავლებლები ამ სკოლებისათვის. ხოლო ის მასწავლებლები კი, რომლებიც ქართული სკოლებისთვის მზადდებიან, თავს ვერ გაართმევენ იმ გამოწვევებს, რომლებიც ამ სკოლებში ხვდებათ. არავისთვის არ არის საკამათო, რომ მშობლიური და უცხო ენის/ მეორე ენის მასწავლებლების მომზადება განსხვავებული მეთოდებითა და სასწავლო გეგმით ხდება. რა თქმა უნდა, კარგია, რომ არაქართული სკოლების ქართული ენის მასწავლებლებს 2013 წლიდან ეძლევათ თავიანთი ცოდნის დადასტურების შესაძლებლობა სასერტიფიკატო გამოცდაზე, მაგრამ ეს სურათს ჯერ ვერ ცვლის.

აუცილებელია, პასუხი გაეცეს შეკითხვებს:

1. რამდენი ენის სწავლება შეიძლება სკოლაში ერთდროულად, ხომ არ უნდა დაწესდეს გარკვეული ზღვარი ამ კუთხით;
2. რა ასაკიდან უნდა განისაზღვროს არაქართულენოვან სკოლებში ა) მეორე (სახელმწიფო) ენის, ბ) პირველი უცხო ენის, გ) მეორე უცხო ენის... სწავლება და რა ინტერვალით შეიძლება შევთავაზოთ ისინი მოსწავლეებს;

ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა კი გახლავთ ამ თვალსაზრისით პედაგოგიური კვლევისა და მეცნიერული ანალიზის არარსებობა. ამ სფეროში მიმდინარე კვლევები ძირითადად სოციოლოგიური კუთხით ხორციელდება არასამთავრობო სექტორისა და ცალკეული საექსპერტო ჯგუფების ინიციატივით. სამწუხაროდ, განათლების სპეციალისტები, ენათმეცნიერები, ფსიქოლოგები ნაკლებად არიან ამ კვლევებში ჩართული.

ლიტერატურა:

1. ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების სტატისტიკური მონაცემები 2019-2020 სასწ. წლისათვის
2. მარაბიანი ქ. საქართველოში სომხური სკოლების 5 ძირითადი პრობლემა, jam-news. 17.11.2015
3. ტაბატაძე შ. გორგაძე ნ. 2015: ეთნიკურ უმცირესობათა სკოლების მასწავლებლების თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფა პროფესიული განვითარებისა და კარიერული ზრდისათვის, სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათაშორისი ურთიერთობის ცენტრი, წ.
4. უმცირესობათა ენები საქართველოში, 2016: Council of Europe, თბილისი.

Issues of Teaching Georgian Language in non-Georgian Schools

Maglakelidze Natela
Ilia State University, Tbilisi

Abstract

Georgia has always been a multilingual country. According to the Law of Georgia on General Education, Georgian is a teaching language in educational institutions. According to the same law, “Georgian citizens, for whom the Georgian is not a native language, have the right of receiving a full general education in their native language, in accordance with the National Curriculum and the rules established by law. Learning the state language is compulsory in these general educational institutions”. Teaching process in our schools today is undergoing in accordance with this law.

There are 2313 schools in Georgia at the moment, about 10% of them are non-Georgian schools: Azerbaijani, Armenian, Russian. Next to the native (Azerbaijani, Armenian, Russian) languages the Georgian language (as an official language) is also taught from the first grade in such schools where Georgian represents the second language for these students.

The main problem for the non-Georgian students is not knowing their official language and hindering them in social integration.

There are some reasons: a) the texts-books of the Georgian language for non-Georgian schools, b) the low competences of Georgian language in teachers are also to be mentioned, c) the most important problem among them is the non-existence of research and theoretical analysis. From this view point only some important events are organized by the NGOs and certain expert groups. Unfortunately specialists of Education, linguists and psychologists are not involved in these researches.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო ენა, სწავლების ენა, არაქართული სკოლები, ქართული ენა.

Key words: Teaching language, Official language, non-Georgian schools, Georgian language.